

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΦΥΛΟ, ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Κανένα τμήμα του βιβλίου δεν αναπαράγεται, δεν αποθηκεύεται σε οποιοδήποτε σύστημα ηλεκτρονικό, μηχανικό, φωτοαντιγραφικό και δεν μεταβιβάζεται σε καμία μορφή και με κανέναν τρόπο, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη και της συγγραφέως.

Ελένη Νίνα-Παζαρζή

Κοινωνικό φύλο, εργασία και κοινωνία

Copyright © 2014: Εκδόσεις DaVinci / Ε. Νίνα-Παζαρζή

Έδρα: Ζωοδόχου Πηγής 75

Αθήνα, 106 81

Τηλ.: 210 3800568

Fax: 210 3800331

e-mail: bookstore@davincibooks.gr

ISBN: 978-960-9732-06-2

ΕΛΕΝΗ ΝΙΝΑ-ΠΑΖΑΡΖΗ

**ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΦΥΛΟ,
ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ**

daVinci

*Στις κόρες μου,
Ινώ, Ιλιάνα, Γεωργία και Ιωάννα*

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Θεωρητικές εξηγήσεις της οικονομικής επιστήμης	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις και έρευνες για τη γυναικεία εργασία	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Φύλο και αγορά εργασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση: θεωρητικοί προβληματισμοί.....	73
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 Φύλο και εργασία	91
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 Ισότητα φύλων και επιχειρήσεις	103
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 Ισότητα των φύλων στην εργασία: απόψεις φοιτητών και φοιτητριών	125
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 Σtereότυπα της εργαζόμενης γυναίκας στις ελληνικές τηλεοπτικές διαφημί- σεις	143
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	
I. Νομοθεσία	159
II. Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης	179
III. Στατιστικές	217

8 | Ελένη Νίνα-Παζαρζή

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ	239
ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ	257

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Μια από τις σημαντικές αλλαγές του δεύτερου μισού του 20^{ου} αιώνα ήταν η αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στη δημόσια σφαίρα και ειδικότερα στο πεδίο της εργασίας. Εντούτοις, παρά την αριθμητική αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην οικονομική δραστηριότητα υπάρχουν ακόμη σημαντικές διαφορές στα ποσοτικά στοιχεία ανάμεσα στις διάφορες χώρες. Οι αλλαγές αυτές ενώ συνέβαλαν στη διάχυση των νέων αντιλήψεων για την ισότητα των φύλων, στην ενίσχυση της προώθησης των ίσων ευκαιριών και στη βελτίωση της θέσης των γυναικών στην οικονομική και επαγγελματική ζωή ταυτόχρονα παρατηρείται η δημιουργία νέων εμποδίων και διαχωριστικών γραμμών.

Η ακαδημαϊκή ενασχόληση με το Φύλο, από αρκετούς επιστημονικούς κλάδους, είναι σήμερα σημαντική και πολύπλευρη. Επίσης, πολυάριθμα είναι τα σχετικά με το θέμα πολιτικά κείμενα, ενημερωτικά φυλλάδια, δημοσιογραφικά άρθρα και κείμενα ευρύτερου ενδιαφέροντος.

Η παρούσα έκδοση έχει δύο κύριους στόχους: πρώτος στόχος είναι να ενημερωθούν και να προβληματιστούν οι φοιτητές και οι φοιτήτριες ώστε να τους καταστήσει κοινωνούς μιας διαφορετικής οπτικής και προσέγγισης σε θέματα του αντικειμένου σπουδών τους. Ο δεύτερος είναι να συγκεντρωθούν σε ένα τόμο μελέτες, έρευνες και πανεπιστημιακές παραδόσεις μου (με τις κατάλληλες τροποποιήσεις και συμπληρώσεις) που σχετίζονται με τη διάσταση του φύλου στο πεδίο της εργασίας, με την ελπίδα να αποτελέσουν χρήσιμο εργαλείο και οδηγό για τους φοιτητές και φοιτήτριες αλλά και μελλοντικούς ερευνητές και ερευνήτριες.

Η δυνατότητα ένταξης μαθημάτων ισότητας των φύλων στο πρόγραμμα σπουδών τμημάτων του Πανεπιστημίου Πειραιώς δόθηκε αρχικά από το πρόγραμμα ΕΠΕΑΕΚ στο πλαίσιο του οποίου εγκρίθηκε για το χρονικό διάστημα 2003-2008 το πρόγραμμα «Ισότητα των Φύλων και Απασχόληση: Διεπιστημονική προσέγγιση». Ως ιδρυματική και επιστημονική υπεύθυνη του προγράμματος, είχα την ικανοποίηση να επιχειρήσω να ευαισθητοποιήσω και να ενημερώσω τους φοιτητές

και τις φοιτήτριες για τα ζητήματα αυτά τα οποία άλλωστε υπήρξαν αντικείμενο των επιστημονικών μου ενδιαφερόντων και της πολύχρονης διδασκαλίας και δράσης.

Η ύλη του βιβλίου διαρθρώνεται ως εξής: Στην Εισαγωγή επέλεξα να εντάξω ένα άρθρο που μου εμπιστεύτηκε η γνωστή ερευνήτρια θεμάτων Φύλου Catherine Hakim. Κύριος λόγος αυτής της επιλογής είναι η παρουσίαση απόψεων που συχνά έχουν προκαλέσει την οξεία κριτική μερίδας της επιστημονικής κοινότητας, κυρίως των φεμινιστριών ερευνητριών της Μ.Βρετανίας, για την κριτική που ασκεί στο έργο της η Hakim σε κυριαρχούσες φεμινιστικές θεωρίες (φεμινιστικούς μύθους όπως τις ονομάζει). Με αυτόν τον τρόπο δίνεται η ευκαιρία στον αναγνώστη και την αναγνώστρια να ενημερωθεί σε μια διαφορετική προσεγγίσεις του θέματος, ανεξάρτητα αν κάποιος συμφωνεί ή διαφωνεί.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται συνοπτικά τρεις κύριες θεωρητικές εξηγήσεις της οικονομικής επιστήμης για την συμμετοχή των γυναικών στην απασχόληση, ενώ στο δεύτερο αναπτύσσονται κύριες κοινωνιολογικές και φεμινιστικές προσεγγίσεις και έρευνες. Το τρίτο κεφάλαιο περιλαμβάνει θεωρητικούς προβληματισμούς και ερωτήματα για τις σχέσεις των φύλων στην αγορά εργασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στο τέταρτο παρουσιάζονται οι συνθήκες της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασία κυρίως στην Ελλάδα και ειδικότερα οι έμφυλες διαφορές στο μανάτζμεντ.

Τα επόμενα κεφάλαια αναφέρονται στα ευρήματα ερευνών που έχω διεξάγει για θέματα φύλου. Έτσι, το πέμπτο κεφάλαιο ασχολείται με τη θέση των γυναικών στις επιχειρήσεις και παρουσιάζει τα αποτελέσματα έρευνας για την επιχειρηματικότητα των γυναικών. Το έκτο κεφάλαιο αναφέρεται στην έρευνα για την διερεύνηση αντιλήψεων των φοιτητών και φοιτητριών σχετικά με την ισότητα των φύλων στην εργασία. Στο έβδομο κεφάλαιο παρουσιάζεται η ποιοτική ανάλυση τηλεοπτικών διαφημίσεων σχετικών με την εικόνα του φύλου στην εργασία.

Στα παραρτήματα παρατίθενται Οδηγίες της Ε.Ε και νόμοι, τμήματα σχετικών ευρωπαϊκών πολιτικών και προγραμμάτων και στατιστικοί πίνακες. Τέλος, παρατίθεται λεπτομερής ελληνόγλωσση βιβλιογραφία για θέματα φύλου και ισότητας.

Το ενδιαφέρον των φοιτητών και φοιτητριών μου για την κατανόηση της έμφυλης κατασκευής των κοινωνικών σχέσεων, μου δίνει δύναμη να συνεχίσω την ενασχόληση μου και διδασκαλία με τα θέματα αυτά και τους εκφράζω τις ευχαριστίες για το λόγο αυτό. Επί μία δεκαετία, από την εισαγωγή μαθημάτων φύλου στο πρόγραμμα σπουδών, επιλέγουν αυτά τα μαθήματα και δίνουν την ευκαιρία με τα σχό-

λια και τα ερωτήματά τους για περαιτέρω προβληματισμούς. Αποτέλεσαν και αποτελούν την πηγή της δύναμής μου στην μακρόχρονη πορεία μου στο πανεπιστήμιο, αλλά και της ελπίδας μου για σχέσεις περισσότερο ισότιμες και δίκαιες σε ένα μεταβαλλόμενο κόσμο, που όμως σήμερα εμφανίζει ιδιαίτερες δυσκολίες λόγω της οικονομικής συγκυρίας. Ελπίζω ότι τα μαθήματα αυτά προσέφεραν και προσφέρουν έμπνευση προς την κατεύθυνση τόσο της δράσης για αλλαγή όσο και της ενασχόλησης, ακαδημαϊκής και πρακτικής, με τον τομέα αυτό.

Θερμές ευχαριστίες στη γνωστή ερευνήτρια Catherine Hakim που μου εμπιστεύθηκε στο παρελθόν το κείμενο της εισαγωγής για την ένταξή του σε ένα συλλογικό τόμο ή στο βιβλίο μου.

Επίσης, στην οικογένειά μου και σε όλους τους ανθρώπους που στη διάρκεια της ζωής μου καθοδήγησαν τη σκέψη και τη δράση μου.